

KOMENTARJI, GLOSE, EPIGRAMI

KAJ PA GENERAL FRANCO? — Protihitlerjevska koalicija je na raznovrstne načine proslavila zmago v drugi svetovni vojni in poraz fašizma. Za dvajseto obletnico tega dogodka je bilo veliko napisanega in povedanega: kako se je končala vojna, kako je končal Hitler, kakšna usoda je doletela Mussolinija in kako se je sesul ves »novi red«, ki sta ga namenila Evropi in zavoljo katerega sta bila zanetila vojni požar po vsem svetu...

Da bi ne kazili spomina na zmago nad fašizmom, se ni nihče niti obregnil ob generala Franca, dasiravno je bil prav on prvi »otrok« politične zveze med Hitlerjem in Mussolinijem. Protifašistična koalicija je sicer slavila pomembno obletnico, kar pa ne moti generala Franca, da bi še sam ne proslavil tridesete obletnice, odkar je prišel na oblast in uvedel v Španiji fašistični režim: po čudnem naključju je Španija ostala »nevtralna« med drugo svetovno vojno. Veletok svetovnih dogodkov je pustil ob strani Pirenejski polotok, in tako je general Franco preživel svoja »starša«. Kot mu je prizanesla vojna, tako so mu prizanesli tudi valovi povojnih dogodkov: ves svet je občutil posledice osvoboditve — celó Azija in Afrika — le Pirenejski polotok na robu Evrope je še naprej živel staro življenje, ki mu ga je fašizem vsilil sredi tridesetih let...

Franco se je potuhnil in Španija je »mirno« živela naprej, kot da bi se nič ne zgodilo; iz njene osamljenosti prodre le zdaj pa zdaj kakšna novica: tu stavkajo rudarji, tam je policija zaprla toliko in toliko ljudi, izredno sodišče obsoja nasprotnike režima, študentje demonstrirajo... Vmes zvemo še, da je v Španiji gostovala ta ali ona umetniška ali športna skupina, potem pa se vse spet pogrezne v pozabo...

In vendar je tok dogodkov oplazil tudi vase zakrknjeno Španijo. Med redkimi obvestili, ki zaidejo v tuje častnike, so tudi zgodbe, rekli bi politične anekdote, ki nam po svoje pojasnjujejo, kakšne so pravzaprav razmere v dandanašnji Španiji.

Med temi zgodbicami je prav značilna naslednja. Španska prometna policija je glede prometnih prekrškov prav tako stroga kot vse druge; avto, ki je peljal mimo rdečega signala, so ustavili, potnike pa postavili pred policijskega komisarja. Trije Francozi so odšteli globo in odšli. Španec, ki se je vozil z njimi, pa se je uprl. Policijskemu komisarju je povedal, da se imenuje Dionisio Ridruejo, da je španski emigrant, ki je na skrivaj prestopil špansko mejo, in da želi, naj policija o tem obvesti notranjega ministra. Notranji minister se tudi v Španiji ne ukvarja posebej s tistimi, ki kršijo prometne predpise, toda Dionisio le ni bil navaden prekrškar. Najprej se je bojeval na strani generala Franca proti republikancem, potem pa je postal generalni sekretar »falange«, kot se imenuje španska fašistična organizacija. Bil je torej na vrhu španskega režima. Toda pred leti se je nekaj sprl in pobegnil čez mejo. Postal je opozicionalec in kot tak se je pred dvema letoma udeležil kongresa španskih emigrantov, ki ga je v Münchnu sklical stari Francov politični nasprotnik Gil Roblès. Na tem kongresu so španski emigranti jasno spregovorili, da je nastopil čas, ko je treba generala Franca odstraniti z vodstva španske države. Dionisio Ridruejo je bil torej »velika riba«, kljub temu pa policijski komisar iz Bilbao zanj ni pokazal nobenega zanimanja,

kajti prostodušno mu je odgovoril: »Sploh se niste vrnili v Španijo, to pa iz preprostega razloga, ker ne eksistirate. Nihče v Španiji ne pozna človeka z imenom Dionisio Ridruejo.« Presenečeni Ridruejo je ugovarjal, vendar brez uspeha. Naložili so ga v avto in odpeljali visoko v Pireneje ter pognali čez mejo.

Toda Ridruejo je bil trmast. Že čez dva dni je na skrivaj vnovič prestopil francosko-špansko mejo in odšel naravnost v Madrid, prav v pisarno notranjega ministra. Le-ta je bil najbrž v zadregi: nekaj je vendarle moral ukreniti; ali naj političnega nasprotnika aretira ali naj ga izpusti na prostost. Nekaj časa se je obotavljal, potem so Ridrueja brez pripomb postavili na ulico...

Ta zgodbica, o kateri so pisali tuji časopisi, je nemara značilna za najnovejši razvoj v Španiji. Že vse letošnje mesece je namreč čutiti, da policijski teror počasi peša. Ali se je španska politična policija po tridesetih letih napornega dela utrudila ali pa dovoljuje polovičarsko svobodo, ker je tudi najvišje režimske kroge zajel strah pred osvoboditvijo?

V Madridu, Barceloni, Valencii, Salamanci in Bilbau že štiri mesece demonstrirajo študentje: na ulicah zažigajo časopise — uradna glasila, nočejo več sodelovati v obveznih študentovskih združenjih, sklicujejo sestanke, čeprav so strogo prepovedani, in skrivaj so se zbrali celó na kongresu. Vse to se dogaja pred očmi policije, katere okrutne metode so znane po vsem svetu. Kljub izzivalnim demonstracijam pa policija ne ukrepa po starem: spoprime se sicer z demonstranti, tolče po njih s pendreki, nekatere tudi aretira... Največ, kar je storila, je bilo, da je obtožila nekatere univerzitetne profesorje, ker podpirajo študente. Ta obtožba je veljala Tiernu Galvanu, ki velja za voditelja španske opozicije in sodi med glavne socialistične prvake, in Lopezu Arangurenu, voditelju katoliške levece. Toda oba profesorja sta na svobodi: prepovedali so jima sicer predavati na univerzi, postavili so ju pod strogo policijsko nadzorstvo, kljub temu pa sprejemata tuje dopisnike in jim pri-povedujeta stvari, ki režimu slej ko prej niso všeč...

Vse kaže, da je španska policija v zadregi. To velja zlasti glede študentov, ki jih polovijo pri demonstracijah. Med njimi je vselej kak sin, nečak, vnuk ali pa samo daljni sorodnik kakega uglednega funkcionarja. Zaradi »porednih sinkov« brnijo telefoni in slišati je intervencije z najvišjih položajev. Notranji minister in policijski komisariati se neradi ukvarjajo s takšnimi zadevami: zato je treba s študenti ravnati v rokavicah...

Toda od kod nenadoma to popuščanje, ta »liberalni« val? Tuji dopisniki, ki nekoliko bolje poznajo razmere v Madridu, pravijo, da so se ljudje, ki obdajajo generala Franca, razcepili na dve struji: na konservativce in moderniste. Prvi kot drugi so sicer privrženci režima, toda razhajajo se glede gospodarskih vprašanj: gospodarski problemi so tudi v Španiji takšni, da vplivajo na politično orientacijo...

Tudi Španija se je začela industrializirati in njeno gospodarstvo je doživelo zelo nagel razmah, ki ga tuji tisk ocenjuje kot »gospodarsko prebujanje države«. Močno se je spremenila struktura prebivalstva: po 200.000 kmetov se vsako leto preseli v mesta, kamor jih priteguje nova industrija. Posledice te gospodarske ekspanzije je čutiti tudi na političnem torišču: Španija je takšna, kot da bi jo zgrabil hudournik. Revna in zaostala Španija je začela počasi bogateti: bogatitev pa pomeni konec osamljenosti! Vrh tega si Španija zelo prizadeva, da bi pritegnila čim več tujih turistov: kraji so lepi, cene ugodne in iz Francije in Nemčije zares prihaja vsako leto lepo

število turistov. Španci se ob tem sprašujejo: čemu naj bi pri nas živeli drugače od tujih turistov? Nova buržoazija, ki se poraja v španskih mestih, hoče živeti po evropsko...

Poleg prizadevanja za zboljšanje življenjskih razmer, za kar se zavzemajo gospodarski krogi, pa kaže navesti še nekaj, kar tudi vpliva na špansko javno mnenje. General Franco in njegova družčina so na oblasti že od leta 1936. Vse govori, da se poglavar španske države ne zanima več za državne zadeve tako, kot se je nekoč. Razpravljanje med ministri ga menda dolgočasi, čedalje bolj je indiferenten in še bolj neodločen, kot je bil poprej. Nujne zadeve odlaga in najraje čaka, naj z njimi opravi sam čas. Franco je namreč že v letih; letos mu teče 75. leto. Pravijo, da je lani prebil kar 184 dni na lovu in na oddihu. General Franco gleda drugače na svojo prihodnost kot njegovi sodelavci. Ti so spoznali, da se mora Španija, če hoče naprej, navezati na Evropo, pot do takega sodelovanja pa je demokratizacija. Zato španski vodilni ljudje čedalje bolj iščejo zveze v Parizu, Londonu, Rimu in Bonnu.

Če kdo, potem se teh razmer prav dobro zaveda katoliška cerkvena hierarhija. Cerkev počasi obrača zastavo: pomisliti je treba na prihodnost, ta pa ni na strani generala Franca! Že pred desetimi leti so se pojavile manjše skupine krščanskih demokratov, zlasti med Baski in Katalonci. Politični zgledi iz Italije so našli svoj odmev tudi na Pirenejskem polotoku. Tudi višja cerkvena hierarhija je potegnila v to smer; pri njej je čutiti »francoske ideje«, ki jih katoliška akcija izvaja tako, da zahteva večjo sindikalno svobodo in s tem možnost za razmah krščanskih sindikatov. Cerkev gleda naprej...

Če so ta in podobna sporočila iz Francove Španije resnična, potem nemara tudi ni zgrešeno sklepanje, da je osvobodilni val pljusnil tudi na Pirenejski polotok in da se v sami Španiji čedalje odločnejše pojavljajo politične sile, ki utegnejo v sorazmerno kratkem času spodnesti tla generalu Francu in njegovemu režimu...

D. S.

ČETRTI AKT POHUJŠANJA. Po kratkem predihu je slovenska kultura vendarle spet doživela afero nacionalnega obsega; tokrat ni izbruhnila revialna kriza, ampak se je v idilični dolini šentflorjanski, kjer je postalo že zatohlo od napredka in urejenosti, prikazalo samo — Pohujšanje.

Za afero se moramo zahvaliti dejstvu, da smo že na samem njenem začetku pozabili na nekatere kulturne aksiome:

da je namreč v živem gledališkem življenju povsem normalno, če kaka predstava uspe in druga propade;

da se ta alternativa docela normalno zastavlja ostreje ob drznejšem avantgardizmu;

da se ob takšnem avantgardizmu popolnoma normalno ostreje ločijo duhovi in ostreje zastavijo kritična peresa

in da vse to pomeni normalen pojav v živem kulturnem organizmu, pojav, ki lahko sprosti ustvarjalne energije in izčisti določena temeljna ustvarjalna spoznanja.

Vse to je seveda normalno vse dotlej, dokler ostane v normalnih okvirih resničnega pomena kulturnega dogodka, dokler njegovega pomena ne preraste,